

ORIGINAL ARTICLE / ORİJİNAL MAKALE

Üniversite Öğrencilerinin Madde Bağımlılığından Korunma Öz-Yeterlik Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler

Self-Efficacy Levels for Protection from Substance Abuse and Associated Factors among University Students

Elif Üner Asil¹

Esma Altındış²

¹ Öğr. Gör. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Fethiye Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Muğla, Türkiye.

² Dr. Öğr. Üye., İstanbul Esenyurt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, İstanbul, Türkiye.

Geliş: 20.05.2025, Kabul: 22.04.2026

Öz

Giriş: Madde bağımlılığı, özellikle gençler arasında giderek artan; fiziksel, ruhsal ve sosyal sonuçları olan önemli bir halk sağlığı sorunudur.

Amaç: Bu çalışma, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'nda öğrenim gören üniversite öğrencilerinin madde bağımlılığından korunmaya yönelik öz-yeterlik düzeylerini ve ilişkili faktörleri incelemek amacıyla yürütülmüştür.

Yöntem: Tanımlayıcı ve kesitsel nitelikteki araştırma, bir vakıf üniversitesinin Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'nda öğrenim gören 931 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Veriler, çevrim içi ortamda Demografik Bilgi Formu ve Ergenler İçin Madde Bağımlılığından Korunma Öz-Yeterlik Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Gruplar arası karşılaştırmalarda *t*-testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve uygun post-hoc testler uygulanmış; farkların düzeyi etki büyüklüğü analizleri ile değerlendirilmiştir.

Bulgular: Öğrencilerin madde bağımlılığından korunmaya yönelik öz-yeterlik düzeyi genel olarak yüksek bulunmuştur. Kadın öğrencilerin öz-yeterlik puanları erkek öğrencilerden anlamlı düzeyde yüksektir. Algılanan sosyal destek ve akademik başarıları yüksek olan, ruh sağlığını daha iyi algılayan ve fiziksel olarak daha aktif öğrencilerin öz-yeterlik puanları daha yüksektir. Dijital alanda ise internet kullanım becerisi yüksek öğrencilerde öz-yeterlik düzeyi daha yüksekken, günlük internet kullanım süresi uzun olan öğrencilerde öz-yeterlik puanları daha düşüktür.

Sonuç: Üniversite öğrencilerinin madde bağımlılığından korunmaya yönelik öz-yeterlik düzeyi; cinsiyet, algılanan sosyal destek, akademik başarı, ruh sağlığı, fiziksel aktivite ve internetle ilişkili değişkenlerle anlamlı ilişkiler göstermektedir. Bu sonuçlar doğrultusunda, üniversitelerde hemşirelerin aktif rol üstlendiği önleyici programların; psikososyal destek, sağlıklı yaşam ve dijital iyi oluş odaklı bütüncül yaklaşımlar temelinde yapılandırılması önerilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Madde bağımlılığı, Öz-yeterlik, Öğrenciler, Birincil Koruma, Sosyal Destek.

Sorumlu Yazar: Elif ÜNER ASİL, Dr. Öğr. Gör., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Muğla, Türkiye.

Email: elifuner@mu.edu.tr, Tel: 0(544) 733 17 89

Nasıl Atıf Yapılır: Üner Asil E, Altındış E. Üniversite Öğrencilerinin Madde Bağımlılığından Korunma Öz-Yeterlik Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler. Etkili Hemşirelik Dergisi. 2026;19(3): 464-478

Journal of Nursing Effect published by Cetus Publishing.

Journal of Nursing Effect 2026 Open Access. This article is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License

Abstract

Background: Substance abuse is a major public health problem with increasing prevalence among young people and is associated with significant physical, psychological, and social consequences.

Objective: This study aimed to examine the self-efficacy levels for protection against substance abuse and the associated factors among university students enrolled in a Vocational School of Health Services.

Methods: This descriptive, cross-sectional study was conducted with 931 students enrolled in the Vocational School of Health Services at a foundation university. Data were collected online using a Demographic Information Form and the Self-Efficacy Scale for Protection Against Substance Abuse for Adolescents. Group comparisons were performed using independent-samples *t*-tests, one-way analysis of variance (ANOVA), and appropriate post-hoc tests; effect size analyses were used to evaluate the magnitude of differences.

Results: Overall, students' self-efficacy levels for protection against substance abuse were found to be high. Female students had significantly higher self-efficacy scores than male students. Higher self-efficacy was observed among students with higher perceived social support and academic achievement, better perceived mental health, and higher levels of physical activity. In the digital domain, students with higher internet use skills demonstrated higher self-efficacy, whereas those with longer daily internet use duration had lower self-efficacy scores.

Conclusion: University students' self-efficacy for protection against substance abuse was significantly associated with gender, perceived social support, academic achievement, mental health status, physical activity, and internet-related factors. Based on these findings, it is recommended that preventive programs at universities be structured using a holistic approach focused on psychosocial support, healthy lifestyle behaviors, and digital well-being, with nurses playing an active role in program implementation.

Keywords: Substance abuse, Self-efficacy, Students, Primary prevention, Social support.

GİRİŞ

Madde bağımlılığı, bireyin bedensel, ruhsal veya sosyal zararlarına rağmen psikoaktif maddeleri kullanmayı sürdürmesi ve yoksunluk belirtileri göstermesiyle tanımlanan kronik bir durumdur (Fuster, Zuluaga ve Muga, 2024). Bireyin fizyolojik işlevlerini, sosyal ilişkilerini ve yaşam kalitesini olumsuz etkileyen madde bağımlılığı, küresel ölçekte önemli bir halk sağlığı sorunu olarak kabul edilmektedir (Lo, Yeung ve Tam, 2020). Madde kullanımına başlama sürecinde bireysel ve çevresel etmenlerin birlikte etkili olduğu; merak, gruba aidiyet ihtiyacı, aile içi iletişim sorunları, çocukluk çağı travmaları ve ailede madde kullanımı gibi faktörlerin riski artırdığı bildirilmektedir (Chattopadhyay, Kalojiya ve Sarkar, 2022; Özsat ve Işıktaş, 2024). Özellikle aile işlev bozuklukları ve

travmatik yaşam deneyimlerinin madde kullanım riskini anlamlı düzeyde yükselttiği vurgulanmaktadır (Kardaş ve Kardaş, 2023; Koçanlı, 2020). Üniversite dönemi, bireyin ailesinden görece bağımsızlaştığı, yeni sosyal roller üstlendiği ve akademik kimliğini yapılandırmaya çalıştığı kritik bir gelişimsel evre olarak tanımlanmaktadır (Bekircan, Ün, Ayyıldız ve Usta, 2022). Bu süreçte artan akademik ve sosyal sorumluluklar stres ve kaygı düzeylerini artırabilmekte; etkili baş etme becerileri yeterince gelişmemiş bireylerde tütün, alkol ve diğer maddelere yönelme riskini yükseltebilmektedir (Caricati ve Ferrari, 2021; Kızıltaş ve Tuncay, 2021). Bu bağlamda, bireylerin bağımlılık yapıcı maddelere karşı direnç geliştirmesinde öz-yeterlik önemli bir koruyucu psikososyal faktör olarak öne çıkmaktadır.

Öz-yeterlik, bireyin riskli durumlarla başa çıkabileceğine ve madde kullanımından uzak durabileceğine ilişkin inancını yansıtarak bağımlılıktan korunmada temel bir mekanizma işlevi görmektedir (Uzun ve Kelleci, 2018; Yılmaz vd., 2023). Bandura'nın Sosyal Bilişsel Kuramı doğrultusunda öz-yeterlik, bireyin hedefe yönelik davranışları başlatma ve sürdürme kapasitesini belirleyen merkezi bir yapı olarak tanımlanmaktadır (Walsh, Slesnick ve Wong, 2020). Bu yönüyle öz-yeterlik; risk değerlendirme, dürtü kontrolü ve alternatif baş etme stratejilerini kullanabilme kapasitesini içeren çok boyutlu bir psikososyal yapı olarak ele alınmaktadır. Üniversite öğrencilerinde öz-yeterlik düzeyi; akademik başarı, algılanan sosyal destek ve ruh sağlığı gibi bireysel ve çevresel faktörlerden etkilenmektedir. Sosyal desteğin yüksek olduğu bireylerde bağımlılık riskinin azaldığı ve öz-yeterlik algısının güçlendiği; stres, anksiyete ve depresyon gibi psikolojik sorunların ise öz-yeterliği olumsuz etkileyerek riskli davranışlara yönelimi artırdığı bildirilmektedir (Arias-De vd., 2019; Can vd., 2021; Hutchison vd., 2020). Buna karşın literatürde madde bağımlılığından korunmaya yönelik öz-yeterliği inceleyen çalışmaların çoğunlukla ergen örnekleriyle sınırlı olduğu; üniversite öğrencilerini doğrudan hedef alan ölçek temelli araştırmaların ise sınırlı sayıda olduğu görülmektedir (Kutlu, Erkan ve Sütü, 2025; Osmanoğlu, 2017). Üniversite yıllarının özellikle ilk dönemlerinin "beliren yetişkinlik" kapsamında değerlendirilmesi, bu yaş grubunun incelenmesini daha da önemli kılmaktadır (Eşici, 2021; Yılmaz, 2024).

Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin mezuniyet sonrasında koruyucu sağlık hizmetleri, sağlık eğitimi ve danışmanlık süreçlerinde görev alabilecek sağlık profesyo-

nelleri arasında yer almaları, bu grubun madde bağımlılığından korunma açısından özel olarak ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Bu doğrultuda, bu çalışma Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'nda öğrenim gören üniversite öğrencilerinin madde bağımlılığından korunmaya yönelik öz-yeterlik düzeylerini ve ilişkili faktörleri belirlemek amacıyla yürütülmüştür.

Araştırmanın Soruları

SHMYO öğrencilerinin madde bağımlılığından korunma öz-yeterlikleri ne düzeydedir?

SHMYO öğrencilerinin madde bağımlılığından korunma öz-yeterliklerini etkileyen faktörler nelerdir?

YÖNTEM

Araştırmanın Tipi ve Yeri

Bu çalışma, tanımlayıcı ve kesitsel nitelikte olup İstanbul'da bir vakıf üniversitesinin Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'nda yürütülmüştür.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, ilgili yüksekokulda öğrenim gören birinci ve ikinci sınıf toplam 1280 öğrenci oluşturmaktadır. Birinci ve ikinci sınıf öğrencilerinin seçilmesinde, üniversite yaşamına uyum sürecinin madde kullanımına yönelik risk davranışları açısından daha duyarlı bir dönem olarak değerlendirilmesi etkili olmuştur. Madde bağımlılığının önemli bir halk sağlığı sorunu olması nedeniyle, belirlenen bu evren içinde örneklem seçimine gidilmeksizin tam sayım hedeflenmiş, gönüllü katılım ile 931 öğrenci çalışmaya dâhil edilmiştir. Bu doğrultuda, çalışmanın katılım oranı %73 olarak belirlenmiştir.

Veri Toplama Süreci

Veriler, 01.09.2022–01.03.2023 tarihleri arasında Google Forms aracılığıyla çevrim içi olarak toplanmıştır. Anketin doldurulması ortalama 15 dakika sürmüştür. Mükerrer yanıtların önlenmesi amacıyla her katılımcının formu yalnızca bir kez yanıtlayabileceği şekilde teknik kısıtlamalar uygulanmış; olası tekrarlar veri seti oluşturulurken kontrol edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Çalışmada veri toplama araçları olarak Demografik Veri Formu ve Ergenler İçin Madde Bağımlılığından Korunma Öz-Yeterlik Ölçeği kullanılmıştır.

Demografik veri formu

Formda, katılımcıların sosyodemografik ve sağlıkla ilişkili özelliklerini belirlemeye yönelik toplam 16 soru yer almaktadır (Tekin-İftar ve Arıkan, 2020; Chattopadhyay, Kaloiya ve Sarkar, 2022).

Ergenler için madde bağımlılığından korunma öz-yeterlik ölçeği

Eker ve arkadaşları (2012) tarafından geliştirilen ölçek, biri kontrol maddesi olmak üzere toplam 24 maddeden ve dört alt boyuttan (uyuşturucu/uyarıcı maddelerden uzak durma, baskı altında uzak durma, yardım arama ve arkadaşına destek olma) oluşmaktadır. Beşli Likert tipinde derecelendirilen ölçekten kontrol maddesi hariç tutularak 23–115 arasında toplam puan elde edilmektedir. Yüksek puanlar, bireyin madde kullanımına ilişkin riskli durumlarda uzak durma ve baş etme konularında öz-yeterlik algısının yüksek olduğunu göstermektedir (Eker, Akkuş ve Öner Kapısız, 2013). Ölçeğin orijinal çalışmasında Cronbach alfa güvenirlik katsayısı 0.814 ola-

rak rapor edilmiştir. Bu çalışmada ise Cronbach Alpha Güvenirlik Katsayısı 916 ile .986 arasında değişmekte olup, ölçeğin yüksek iç tutarlılığa sahip olduğu belirlenmiştir. Ayrıca ölçeğin, üniversite öğrencileriyle yürütülen çalışmalarda da geçerli sonuçlar verdiği bildirilmektedir (Osmanoğlu, 2017; Kırağ ve Tanılmışoğlu, 2020; Kutlu, Erkan ve Sütü, 2025).

Verilerin Değerlendirilmesi

Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistikler olarak frekans, yüzde, ortalama, standart sapma, medyan, minimum ve maksimum değerler kullanılmıştır. Ölçek toplam ve alt boyut puanlarının dağılım özellikleri Shapiro-Wilk normallik testi ile incelenmiş; ancak örneklem büyüklüğünün yüksek olması nedeniyle normallik değerlendirmesi yalnızca testlerin p değerlerine dayandırılmamış, çarpıklık ve basıklık katsayıları ile dağılımların görsel incelemesi de dikkate alınmıştır. Bu değerlendirmeler sonucunda, verilerin parametrik analizlerin uygulanmasına engel oluşturacak düzeyde bir normallik ihlali göstermediği kabul edilmiştir.

Gruplar arası karşılaştırmalarda varyans homojenliği Levene testi ile değerlendirilmiştir. Ölçek toplam ve alt boyut puanlarının demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla, iki grup karşılaştırmalarında bağımsız örneklem t-testi, ikiden fazla grup karşılaştırmalarında ise tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. ANOVA sonrası çoklu karşılaştırmalarda, varyans homojenliğinin sağlandığı durumlarda Tukey HSD, sağlanmadığı durumlarda ise Games-Howell testi uygulanmıştır. Gruplar arası farkların etki düzeyini belirlemek amacıyla, iki grup karşılaştırmalarında Cohen's d, çoklu grup karşılaştırmalarında ise eta kare (η^2) is-

tatistikleri hesaplanmıştır. Etki büyüklükleri küçük ($d \approx 0.20$; $\eta^2 < 0.06$), orta ($d \approx 0.50$; $\eta^2 \approx 0.06-0.14$) ve büyük ($d \geq 0.80$; $\eta^2 \geq 0.14$) olarak yorumlanmıştır (Cohen, 1988). Tüm analizlerde istatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edilmiş ve veriler SPSS 25.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Araştırmanın Değişkenleri

Bağımlı değişken: Madde bağımlılığından korunmaya yönelik öz-yeterlik düzeyi.

Bağımsız değişkenler: Cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, kronik hastalık durumu, akademik başarı, gelir düzeyi, sosyal destek algısı, ruh sağlığı algısı, internet kullanım süresi, internet becerisi ve fiziksel aktivite düzeyi.

Araştırmanın Etik Yönü

Bu çalışmanın yürütülebilmesi için 16.06.2022 E-53938333-050- 15494 sayılı karar ile etik kurul onayı alınmıştır. Ayrıca, araştırmanın uygulanabilmesi amacıyla Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Müdürlüğü'nden kurum izni temin edilmiştir. Kullanılan ölçeğin uygulama izni için ilgili yazar-

dan yazılı onay alınmıştır. Çalışmaya katılan öğrencilere araştırmanın amacı ve hedefleri hakkında gerekli bilgilendirme yapılmış ve Google Forms platformu üzerinden yazılı onamları alınarak gönüllü katılımları sağlanmıştır. Araştırma süresince katılımcıların gizliliği korunmuş, elde edilen veriler anonim şekilde değerlendirilmiş ve yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan 931 öğrencinin %71.6'sı kadındır ve en yoğun yaş grubu %44.8 ile 19-21 yaş aralığındadır. Alkol ve sigara kullanım oranları sırasıyla %26.6 ve %32.5 olarak saptanmış; uyuşturucu madde kullanımına ilişkin bildirim olmamıştır. Katılımcıların gelir düzeyi algısı çoğunlukla orta düzeyde (%73.9) olup, ruh sağlığı algısı (%49.4) ve sosyal destek algısı (%45.2) da ağırlıklı olarak orta düzeydedir. Günlük internet kullanım süresi en sık 5-7 saat aralığında (%43.0) bildirilmiş; öğrencilerin %39.7'si haftada 2-3 gün fiziksel aktivite yaptığını belirtmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Öğrencilerin Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı (n=931)

Değişkenler	Sayı (n)	%
Cinsiyet		
Kadın	667	71.6
Erkek	264	28.4
Yaş		
18	108	11.6
19-21	417	44.8
22-24	309	33.2
≥ 25	97	10.4
Sürekli Kullanılan İlaç Durumu		
Evet	100	10.7
Hayır	831	89.3
Alkol Kullanma Durumu		
Evet	248	26.6
Hayır	683	73.4
Sigara Kullanma Durumu		
Evet	303	32.5
Hayır	628	67.5
Uyuşturucu Madde Kullanımı		
Hayır	931	100.0

Tablo 1. Öğrencilerin Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı (n=931)

Değişkenler	Sayı (n)	%
Algılanan Gelir Düzeyi		
Düşük	50	5.4
Orta	688	73.9
Yüksek	193	20.7
Algılanan Ruh Sağlığı Düzeyi		
Çok kötü	60	6.4
Kötü	110	11.8
Orta	460	49.4
İyi	361	38.8
Algılanan Sosyal Destek Düzeyi		
Düşük	180	19.3
Orta	421	45.2
Yüksek	330	35.5
Kardeş Sayısı		
Tek çocuk	106	11.4
1 kardeş	369	39.6
2 kardeş	245	26.3
3 kardeş	100	10.7
≥4 kardeş	111	11.9
Akademik Başarı (GANO)		
<2.0	140	15.0
2.0–3.0	470	50.5
>3.0	321	34.5
İnternet Kullanma Becerisi		
Düşük	150	16.1
Orta	500	53.7
Yüksek	281	30.2
Günlük İnternet Kullanım Süresi		
0–2 saat	150	16.1
3–4 saat	150	16.1
5–7 saat	400	43.0
≥8 saat	231	24.8
Fiziksel Aktivite (hafta/gün)		
0 gün (hareketsiz)	90	9.7
1 gün	253	27.3
2–3 gün	370	39.7
≥4 gün	218	23.4

Çalışmaya katılan öğrencilerin Madde Bağımlılığından Korunma Öz-Yeterlik Ölçeği toplam puan ortalamasının 98.38 ± 22.92 olduğu, medyan

değerinin ise 109 (min: 23, maks: 115) olarak belirlendiği saptanmıştır (Tablo 2).

Tablo 2. Öğrenciler İçin Madde Bağımlılığından Korunma Öz Yeterlilik Ölçeği İstatistikleri ve Güvenilirlik Analizi

	Madde Sayısı	Ortalama $\pm$ SS Medyan (Min-Maks)
Öz Yeterlilik Ölçeği Toplam	23	98.38 ± 22.92 109(23-115)
Uyuşturucu/Uyarıcı Maddelerden Uzak Durma	12	51.92 ± 12.39 58(12-60)
Baskı Altında İken Uyuşturucu/Uyarıcı Maddelerden Uzak Durma	4	17.49 ± 4.24 20(4-20)
Uyuşturucu/Uyarıcı Maddeler Konusunda Yardım Arama	4	16.43 ± 4.37 18(4-20)
Uyuşturucu/Uyarıcı Maddeler Konusunda Arkadaşına Destek Olma	3	12.54 ± 3.19 13(3-15)

Araştırmada öğrencilerin madde bağımlılığından korunma öz-yeterlik düzeyleri ile çeşitli demografik özellikleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bu bölümde ve Tablo 3'te yalnızca istatistiksel olarak anlamlı bulunan karşılaştırmalara yer verilmiştir. Kadın öğrencilerin toplam öz-yeterlik puanı ve tüm alt boyut puanları erkek öğrencilere göre daha yüksektir ($p < .01$) ve bu farkların etki büyüklüğü küçük-orta düzeydedir (en yüksek $d = .35$). Algılanan gelir ve ruh sağlığı düzeyine göre yalnızca yardım arama alt boyutunda anlamlı farklar saptanmış olup, bu farklılıkların etki düzeyi küçüktür ($p < .05$; $\eta^2 < .02$). Sosyal destek algısında, yüksek sosyal destek algısına sahip öğrencilerin öz-yeterlik puanları anlamlı şekilde daha yüksek bulunmuş ($p < .001$; $d = .63$) ve bu fark orta ile büyük etki düzeyinde değerlendirilmiştir. Kardeş sayısı arttıkça öz-yeterlik ve arkadaşına destek olma puanlarının azaldığı, ancak bu farklılıkların küçük etki büyüklüğüne sahip

olduğu belirlenmiştir ($p < .05$) (Tablo 3).

Akademik başarıya göre yapılan karşılaştırmada, genel not ortalaması (GANO) yüksek olan öğrencilerin baskı altında iken uzak durma puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir ($p < .001$). Bu farkın etki büyüklüğü büyük düzeydedir ($\eta^2 = .14$). İnternet kullanım becerisi yüksek olan öğrencilerde toplam öz-yeterlik puanı daha yüksek bulunmuş ($p = .009$) ve bu farklılığın etki büyüklüğü büyük düzeydedir ($\eta^2 = .18$). Günlük internet kullanım süresi 8 saatin üzerinde olan öğrencilerin toplam öz-yeterlik puanı daha düşüktür ($p = .001$; $d = 0.40$). Fiziksel aktivite düzeyi haftada dört gün ve üzeri olan öğrencilerde toplam öz-yeterlik puanı daha yüksek bulunmuştur ($p < .001$; $d = 0.60$). Bu bölümde yalnızca istatistiksel olarak anlamlı bulgular sunulmuştur (Tablo 3).

Tablo 3. Öğrencilerin Madde Bağımlılığından Korunma Öz Yeterlilik Ölçeği ve Alt Boyutlarının Demografik Değişkenlere Göre Değerlendirilmesi

Değişken	Ölçek / Alt Boyut	Gruplar (Ort.±SS)	p	Etki
Cinsiyet	Öz-Yeterlik (Toplam)	Erkek: 92.86±25.97/ Kadın: 100.57±21.23	<.001	d=0.34
	Uzak Durma	Erkek:48.83±13.88 / Kadın: 53.14±11.53	<.001	d=0.35
	Baskı Altında Uzak Durma	Erkek:16.53±4.76 / Kadın: 17.87±3.96	<.001	d=0.32
	Yardım Arama	Erkek:15.52±4.88 / Kadın: 16.79±4.10	<.001	d=0.29
	Arkadaşına Destek	Erkek:11.97±3.61 / Kadın: 12.77±2.98	.002	d=0.25
Gelir Düzeyi	Yardım Arama	Düşük: 15.32±3.84 Yüksek: 17.05±4.29	.025	$\eta^2=.008$
Ruh Sağlığı	Yardım Arama	Kötü: 14.2±3.1 Orta: 16.1±2.8 İyi: 17.3±2.5	.002	$\eta^2=.013$
Sosyal Destek	Öz-Yeterlik (Toplam)	Düşük: 92.34±21.78 Yüksek: 105.12±18.45	<.001	d=0.63
Kardeş Sayısı	Öz-Yeterlik (Toplam)	1: 99.26±21.78 2:100.99±20.38 ≥4: 91.06±28.06	.013	$\eta^2=.014$
	Uzak Durma	2: 53.51±10.86 ≥4: 48.19±15.30	.010	$\eta^2=.014$
	Baskı Altında Uzak Durma	2: 18.05±3.68 ≥4: 16.12±5.31	.007	$\eta^2=.015$
	Arkadaşına Destek	1: 12.69±3.01 2: 12.84±3.03 ≥4: 11.63±3.62	.018	$\eta^2=.013$
Akademik Başarı (GANO)	Baskı Altında Uzak Durma	<2.0: 16.53 ± 4.76 2.0–3.0: 17.42 ± 4.11 ≥3.0: 18.05 ± 3.68	<.001	$\eta^2=.14$
İnternet Becerisi	Öz-Yeterlik (Toplam)	Düşük: 90.28 Orta: 98.45 Yüksek: 102.67	.009	$\eta^2=.18$
İnternet Kullanım Süresi	Öz-Yeterlik (Toplam)	<4 saat: 101.45±19.67 ≥8 saat: 92.78±23.21	.001	d=0.40
Fiziksel Aktivite	Öz-Yeterlik (Toplam)	0–1 gün: 90.67±22.98 ≥4 gün: 103.23±19.45	<.001	d=0.60

TARTIŞMA

Bu çalışma, üniversite öğrencilerinde madde bağımlılığından korunmaya yönelik öz-yeterlik düzeylerini ve ilişkili faktörleri geniş bir örneklem üzerinden inceleyerek literatüre katkı sağlamaktadır. Öğrencilerin Madde Bağımlılığından Korunma Öz-Yeterlik Ölçeği toplam puan ortalamasının yüksek bulunması, riskli durumlarda madde kullanımından uzak durma, baskıya direnme ve destek arama davranışlarını sürdürebileceklerine yönelik güçlü bir inanca sahip olduklarını göstermektedir. Ölçek puanlarının üst sınıra yakın seyretmesi, madde kullanım risklerini tanıma ve koruyucu davranışları sürdürme kapasitesinin yüksekliğine işaret etmektedir. Bu sonuç, üniversite ve ergen örneklemelerinde yürütülen önceki çalışmalarla uyumlu olup, öz-yeterliğin madde kullanımına karşı önemli bir koruyucu faktör olduğunu desteklemektedir (Osmanoğlu, 2017; Uzun ve Kelleci, 2018; Kırağ ve Tanımlıoğlu, 2020; Yılmaz vd., 2023).

Uyuşturucu madde kullanımının bildirilmemesine karşın alkol ve sigara kullanım oranlarının dikkate değer düzeyde olması, bağımlılıktan korunmaya yönelik yaklaşımların yalnızca yasa dışı maddelerle sınırlı kalmaması gerektiğini göstermektedir. Literatürde sigara ve alkol kullanım oranlarının benzer ya da daha yüksek düzeylerde rapor edildiği; sigara kullanan bireylerde alkol kullanım eğiliminin daha fazla olduğu bildirilmektedir (Akkaya-Kalaycı, Diken ve İlhan, 2020; Gökalp ve İnal, 2020; Ataoğlu vd., 2024). Bu doğrultuda, üniversite öğrencilerine yönelik önleyici girişimlerin bilgilendirme temelli yaklaşımların ötesine geçerek, öz-yeterlik algısını güçlendiren psikososyal ve çevresel destek unsurlarını içeren çok boyutlu programlar çerçevesinde yapılandırılması gerekmektedir.

Kadın öğrencilerin madde bağımlılığından korunmaya yönelik öz-yeterlik düzeylerinin erkek öğ-

rencilere göre daha yüksek bulunması, kadınların riskli davranışlara karşı daha temkinli olduklarını ve yardım arama eğilimlerinin daha güçlü olabileceğini bildiren çalışmalarla uyumludur (Ayhan, Çöplü ve Türkmen, 2021; Al-Ziadat, 2024). Bununla birlikte, literatürde cinsiyet ile madde kullanımı arasındaki ilişkinin tutarlı olmadığına ilişkin bulgular da yer almaktadır (Lee, Agrawal ve Zhang, 2018; Erzincanlı, 2022). Bu durum, cinsiyetin tek başına belirleyici olmadığını ve kültürel ile toplumsal bağlam içinde değerlendirilmesi gerektiğini düşündürmektedir. Dolayısıyla önleyici girişimlerin cinsiyete duyarlı ancak tek tip olmayan yaklaşımlar temelinde planlanması önemlidir.

Sosyoekonomik durumun, madde bağımlılığından korunmaya yönelik öz-yeterlik algısı üzerinde hem koruyucu hem de risk artırıcı yönleriyle etkili olduğu görülmektedir. Maddi kaynakların stres düzeyini azaltarak baş etme kapasitesini desteklemesi öz-yeterliği güçlendirebilirken (Yıldız, 2017), daha yüksek sosyoekonomik düzeyin maddelere erişimi kolaylaştırarak riskli davranışlara yönelik fırsat yapısını genişletebildiği de bildirilmektedir (Özsat ve Işıktaş, 2024). Bu ikili yapı, sosyoekonomik durumun tek başına koruyucu bir değişken olarak ele alınmaması gerektiğini; önleyici müdahalelerin gelir düzeyinden bağımsız olarak stres yönetimi, sağlıklı baş etme becerileri ve risk farkındalığını artırmaya odaklanmasının önemini ortaya koymaktadır.

Ruh sağlığı algısı ve sosyal destek değişkenleri, öz-yeterlik düzeyi ile anlamlı ilişkiler göstermiştir. Ruh sağlığını daha iyi algılayan öğrencilerin yardım arama davranışlarının daha güçlü olması, psikolojik iyi oluşun koruyucu davranışlar üzerindeki rolünü desteklemektedir (Devoto, Himelein-Wachowiak, Liu ve Curtis, 2022). Algılanan sosyal destek, bu çalışmada öz-yeterlik ile en güçlü ilişki gösteren değişkenlerden biri olarak öne çıkmıştır. Orta-büyük düzeyde etki büyüklüğü, sosyal deste-

ğın yalnızca istatistiksel olarak değil, uygulama açısından da anlamlı bir belirleyici olduğunu göstermektedir. Sosyal destek, bireyin stresli durumlarla başa çıkma kapasitesini artırarak riskli davranışlara karşı direnç geliştirmesini kolaylaştırabilmektedir (Cherewick vd., 2024; Yang vd., 2021). Ancak bazı çalışmalarda sosyal destek türlerinin (aile, arkadaş, uzman desteği) etkilerinin farklılaşabildiği belirtilmektedir (Chang, Chang, Griffiths, Lin ve Pakpour, 2021). Bu durum, üniversite ortamında halk sağlığı ve ruh sağlığı hemşirelerinin yürüteceği ruh sağlığı taramaları, danışmanlık ve akran destekli hemşirelik girişimlerinin öz-yeterliği güçlendirmede kritik bir rol üstlenebileceğini göstermektedir.

Kardeş sayısındaki artışın öz-yeterlik düzeyleriyle ters yönlü bir ilişki göstermesi, kalabalık aile ortamlarında bireye ayrılan ilgi ve psikososyal destek olanaklarının sınırlanabileceğini ileri süren kuramsal yaklaşımlarla örtüşmektedir (Downey ve Cao, 2023). Bununla birlikte, kardeş sayısının madde bağımlılığı üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını bildiren çalışmaların bulunması, bu değişkenin tek başına açıklayıcı bir faktör olarak ele alınamayacağını göstermektedir (Karabulut, 2023). Nitekim bu çalışmada gözlenen ilişkinin düşük etki büyüklüğüne sahip olması, kardeş sayısının bağımlılıktan korunmaya yönelik öz-yeterlik üzerinde sınırlı bir role sahip olabileceğini düşündürmektedir. Bu çerçevede, üniversite temelli önleyici girişimlerde aile yapısının nicel özelliklerinden çok, öğrencilerin algıladıkları aile desteğini ve bireysel baş etme kapasitelerini güçlendirmeyi hedefleyen müdahalelerin önceliklendirilmesi daha işlevsel bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir.

Bu çalışmada akademik başarıları yüksek öğrencilerin, baskı altında madde kullanımından uzak durma becerilerinin daha güçlü olduğu belirlenmiştir. Büyük etki büyüklüğü, akademik başarının baskı altında uzak durma davranışıyla yalnızca istatis-

tiksel olarak değil, uygulama açısından da anlamlı düzeyde ilişkili olabileceğine işaret etmektedir. Örneklemin Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu öğrencilerinden oluşması, sağlık alanına özgü müfredat ve uygulama deneyimleri yoluyla bağımlılığın riskleri ve koruyucu yaklaşımlar konusunda erken farkındalık kazanılmasıyla ilişkili olabilir. Ayrıca mezuniyet sonrası sağlık hizmeti sunumunda rol alma beklentisi ve rol model olma algısının, riskli davranışlardan kaçınma yönündeki motivasyonu güçlendirdiği düşünülmektedir (Kutlu, Erkan ve Sütü, 2025). Bununla birlikte, kesitsel araştırma deseni nedeniyle ilişkinin yönü net değildir; akademik başarının öz-yeterliği artırmasının yanı sıra, yüksek öz-yeterliğe sahip bireylerin akademik süreçlerde daha dirençli olmalarının da bu ilişkiye katkı sağlayabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Literatürde düşük akademik başarıya sahip öğrencilerde öz-yeterliğin daha düşük ve sigara ile alkol kullanımının daha yaygın olduğunun bildirilmesi bu bulguyu desteklemektedir (Uzun ve Kelleci, 2018; Kardeş ve Kardeş, 2023; Bugbee, Beck, Fryer ve Arria, 2019). Bu sonuçlar, akademik destek ve danışmanlık hizmetlerinin, madde bağımlılığından korunmaya yönelik öz-yeterliği güçlendiren önemli bir müdahale alanı olduğunu göstermektedir.

İnternet kullanım becerisinin yüksek olmasının olumlu ilişkili olması, dijital okuryazarlığın koruyucu bir rol üstlenebileceğini düşündürmektedir (Mancone, Corrado, Tosti, Spica ve Diotaiuti, 2024). Bununla birlikte, dijital becerilerin artmasının maddeye ilişkin bilgi ve erişim kanallarına ulaşımı kolaylaştırabileceği de vurgulanmaktadır (Kadan ve Aral, 2024; Ayyıldız vd., 2023). Günlük internet kullanım süresinin artmasıyla öz-yeterlik düzeylerinin azalması arasındaki ilişki ise internet bağımlılığı ve öz-yeterlik arasındaki ters yönlü ilişkiyi ortaya koyan çalışmalarla uyumludur (Chavez-Yacolca vd., 2025). Uzun ekran süresinin

öz-düzenleme, uyku düzeni ve dikkat süreçlerini olumsuz etkilemesi, bireyin riskli durumlara direnme kapasitesini zayıflatan olası bir mekanizma olarak değerlendirilebilir (Kaya vd., 2023).

Fiziksel aktivite düzeyi yüksek olan öğrencilerin toplam öz-yeterlik puanlarının daha yüksek olması, fiziksel aktivitenin öz-düzenleme ve stresle baş etme süreçleri üzerinden koruyucu davranışlara katkı sağlayabileceğini düşündürmektedir. Bu sonuç, fiziksel aktivite ile öz-yeterlik arasındaki pozitif ilişkiyi ortaya koyan önceki çalışmalarla tutarlıdır (DePadilla vd., 2022; Fagan vd., 2022; Iob vd., 2023; Zhang vd., 2024). Bu doğrultuda, üniversitelerde yürütülecek bağımlılığı önleme programlarına yapılandırılmış fiziksel aktivite uygulamalarının ve akran temelli spor gruplarının entegre edilmesi, öz-yeterlik ve prososyal destek mekanizmalarını güçlendiren etkili bir önleyici yaklaşım sunabilir.

Son olarak, bu çalışmada raporlanan etki büyüklükleri, müdahale önceliklerinin belirlenmesi açısından önemli ipuçları sunmaktadır. Özellikle algılanan sosyal destek ve akademik başarı değişkenlerinde gözlenen daha yüksek etki düzeyleri, bu alanların bağımlılığı önleme programlarında öncelikli hedefler olarak ele alınabileceğini göstermektedir. Buna karşılık, daha düşük etki büyüklüğüne sahip değişkenlerin çok bileşenli ve bütüncül programlar içinde destekleyici bileşenler olarak değerlendirilmesi, sınırlı kaynaklarla etkili müdahalelerin geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Kısıtlılıklar

Bu çalışmanın verileri, araştırmanın yürütüldüğü kurumda Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'nda öğrenim gören birinci ve ikinci sınıf öğrencileri ile sınırlıdır. Bu durum, elde edilen bulguların üniversite öğrencileri genel evrenine değil, sağlık alanında eğitim alan üniversite öğrencileri bağlamında yorumlanmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla

sonuçlar, farklı fakülte ve bölümlerde öğrenim gören üniversite öğrencilerine genellenemez ve genellenebilirlik açısından sınırlılıklar içermektedir. Araştırmanın kesitsel desende yürütülmüş olması, değişkenler arasındaki ilişkilerin nedensel olarak açıklanmasına olanak tanımamaktadır; elde edilen bulgular yalnızca ilişkisel düzeyde değerlendirilmelidir. Bu çalışmada uyuşturucu madde kullanımına ilişkin bildirim bulunmaması olumlu bir bulgu olarak değerlendirilebilmekle birlikte, bu sonucun yorumlanmasında temkinli olunması gerekmektedir. Verilerin çevrim içi ortamda ve öz-bildirime dayalı olarak toplanmış olması, özellikle toplumsal olarak damgalanma riski taşıyan davranışlara ilişkin yanıtlarda eksik bildirim veya gerçeği yansıtmayan yanıtlar verilmesine yol açmış olabilir. Bu durum, üniversite öğrencileri arasında uyuşturucu madde kullanımının gerçek yaygınlığının olduğundan daha düşük raporlanmış olabileceğini düşündürmektedir. Dolayısıyla bu bulgu, uyuşturucu madde kullanımının bulunmadığını kesin olarak göstermemekte; veri toplama yönteminin doğası çerçevesinde değerlendirilmelidir.

SONUÇLARIN UYGULAMADA KULLANIMI

Bu çalışmanın sonuçları, üniversite öğrencilerinde madde bağımlılığından korunmaya yönelik öz-yeterliğin artırılmasının, tek yönlü bilgilendirme yerine birden fazla alanı kapsayan planlı yaklaşımlar gerektirdiğini göstermektedir. Öz-yeterlik; sosyal destek, ruh sağlığı, akademik işlevsellik, fiziksel aktivite ve dijital kullanım özellikleri ile ilişkili bulunmuştur. Bu alanlar, sahada görev yapan halk sağlığı hemşireleri ve ruh sağlığı hemşirelerinin koruyucu ve geliştirici hemşirelik girişimleri kapsamında ele alabileceği önemli boyutlardır. Hemşireler, üniversite sağlık birimleri ve birinci basamak sağlık hizmetleri kapsamında yürüttükleri tarama, danışmanlık ve eğitim hizmetleri aracılığıyla, öz-yeterliği düşük ve risk altında olan

öğrencileri erken dönemde belirleyebilir. Akran destekli eğitimler, grup çalışmaları ve psiko-eğit-sel girişimler, hemşireler tarafından planlanarak öğrencilerin sosyal destek algısını güçlendirebilir. Bunun yanında, akademik güçlük yaşayan öğren-cilerin uygun danışmanlık ve destek birimlerine yönlendirilmesi, madde kullanımına karşı koruyucu bir etki sağlayabilir. Ruh sağlığı taramaları, sağ-lıklı yaşam davranışlarını destekleyen hemşirelik danışmanlığı ve düzenli fiziksel aktiviteyi teşvik eden uygulamalar, öz-yeterliğin artırılmasına katkı sunmaktadır. Ayrıca, dijital iyi oluş kapsamında ekran süresi yönetimi ve bilinçli internet kullanı-mına yönelik eğitimlerin hemşirelik hizmetlerine entegre edilmesi, üniversite öğrencilerinde mad-de bağımlılığından korunmaya yönelik girişimleri güçlendirebilir. Bu yönüyle çalışma, üniversite öğ-rencilerine yönelik hemşirelik temelli önleyici uy-gulamaların planlanması ve geliştirilmesi için yol gösterici nitelikte sonuçlar sunmaktadır.

Bilgilendirme

Yazarlar tarafından herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir. Yazarlar bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayınlanması için herhangi bir mali destek almamıştır. Araştırmanın giderleri araştırmacılar tarafından karşılanmıştır.

Yazar Katkıları

Yazarların çalışmaya katkıları; Fikir: EUA, Tasarım: EUA, EA, Gözetim: EUA veri toplama ve işleme: EUA, EA, Analiz ve yorumlama: EUA, EA, Literatür tarama: EUA, EA, Yazma: EUA, EA, Eleştirel inceleme: EUA, EA. Araştırmanın yürütülebilmesi için kurumdan yazılı izin ve bir üniversitenin girişimsel olmayan araştırmalar etik kurulundan 16.06.2022 E-53938333-050-15494 sayılı karar ile onay alınmıştır. Yazarlar, bu çalışmaya katılan öğrencilere ve kuruluşlarına teşekkür eder.

KAYNAKLAR

- Akkaya-Kalaycı, T., Diken, İ. H., İlhan, M. N. (2020). An investigation of smoking habits among university students. *International Journal of Caring Sciences*, 13(3), 1473–1479.
- Al-Ziadat, M. A. (2024). Do social support and self-efficacy play a significant role in substance use relapse? *Health Psychology Research*, 12, Article 94576. <https://doi.org/10.52965/001c.94576>.
- Arias-De la Torre, J., Fernández-Villa, T., Molina, A. J., Amezcua-Prieto, C., Mateos, R., Cancela, J. M., ... Martín, V. (2019). Drug use, family support and related factors in university students: A cross-sectional study based on the uniHcos project data. *Gaceta Sanitaria*, 33, 141–147. <https://doi.org/10.1016/j.gaceta.2018.01.004>.
- Ataoğlu, B. N., Topuzoğlu, A., Çakmak, B., Yurttutan, B., Tokol, H., Ataoğlu, S. N. (2024). İstanbul'da bir tıp fakültesindeki öğrencilerin sigara ve alkol kullanım durumları ve etkileyen değişkenler. *Fırat Tıp Dergisi*, 29(4), 1–8.
- Ayhan, F., Çöplü, M., Türkmen, A. (2021). Adölesanların madde bağımlılığından korunmaya ilişkin öz yeterlikleri ile ebeveyn bağlanma düzeyleri arasındaki ilişki. *Bağımlılık Dergisi*, 22(3), 285–296. <https://doi.org/10.51982/bagimli.901638>
- Ayyıldız, T., Gemicioğlu, Ş. H., Topçu, F., Demir, A., Kaya, K. N. (2023). Ortaokul düzeyindeki çocuklarda internet bağımlılığının sosyal beceri düzeyi ile ilişkisi. *Bağımlılık Dergisi*, 24(1), 73–84.
- Bekircan, E., Ün, İ., Ayyıldız, N., Usta, G. (2022). Üniversite öğrencilerinde madde bağımlılığı farkındalığı ile benlik saygısı arasındaki ilişki. *Bağımlılık Dergisi*, 23(1), 1–7.
- Bugbee, B. A., Beck, K. H., Fryer, C. S., Arria, A. M. (2019). Substance use, academic performance, and academic engagement among high school seniors. *Journal of School Health*, 89(2), 145–156. <https://doi.org/10.1111/josh.12723>.

- Can, V., Küçükoğlu, S., Özdemir, A. A., Bulduk, M. (2021). Üniversite öğrencilerinin madde kullanım durumları ile yalnızlık düzeylerinin incelenmesi. *Kocaeli Tıp Dergisi*, 10, 63–71.
- Caricati, L., Ferrari, D. (2021). Association between coping strategies and drug use in a large cohort of students from a northern Italian university. *Acta Bio-Medica: Atenei Parmensis*, 92(4), e2021267. <https://doi.org/10.23750/abm.v92i4.11872>.
- Chang, C., Chang, K., Griffiths, M. D., Lin, C., Pakpour, A. H. (2021). The mediating role of perceived social support in the relationship between perceived stigma and depression among individuals diagnosed with substance use disorders. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 29(2), Article e12794. <https://doi.org/10.1111/jpm.12794>.
- Chattopadhyay, A., Kaloiya, G., Sarkar, S. (2022). Family communication in the context of substance use: What do we know and what measures can we take? *Indian Journal of Clinical Psychiatry*, 2(2), 47–56.
- Chavez-Yacolca, D. R., Castro-Champión, R. B., Cisneros-Gonzales, N. M., Cunza-Aranzábal, D. F., Morales-García, M., Abanto-Ramírez, C. D. (2025). Relationship between academic procrastination and internet addiction in Peruvian university students: The mediating role of academic self-efficacy. *Frontiers in Psychology*, 15, Article 1454234.
- Cherewick, M., Lama, R., Rai, R. P., Dukpa, C., Mukhia, D., Giri, P., Matergia, M. (2024). Social support and self-efficacy during early adolescence: Dual impact of protective and promotive links to mental health and wellbeing. *PLOS Global Public Health*, 4(12), e0003904. <https://doi.org/10.1371/journal.pgph.0003904>.
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd ed.). Lawrence Erlbaum Associates.
- DePadilla, L., Miller, G. F., Jones, S. E., Breiding, M. J. (2022). Substance use and sports- or physical activity-related concussions among high school students. *Journal of School Nursing*, 38(6), 511–518. <https://doi.org/10.1177/1059840520977319>.
- Devoto, A., Himelein-Wachowiak, M., Liu, T., Curtis, B. (2022). Women's substance use and mental health during the COVID-19 pandemic. *Women's Health Issues*, 32(3), 235–240. <https://doi.org/10.1016/j.whi.2022.01.004>
- Downey, D. B., Cao, R. (2023). Number of siblings and mental health among adolescents: Evidence from the U.S. and China. *Journal of Family Issues*, 45(11), 2822–2850. <https://doi.org/10.1177/0192513X231220045>
- Eker, F., Akkuş, D., Öner Kapısız, Ö. (2013). Ergenler için madde bağımlılığından korunma öz-yeterlik ölçeğinin geliştirilmesi ve psikometrik değerlendirilmesi. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 4(1), 7–12. <https://doi.org/10.5505/phd.2013.74936>
- Erzincanlı, Y. (2022). Üniversite öğrencilerinin kişilik tiplerine göre dijital bağımlılık ve bilinçli farkındalık düzeylerinin incelenmesi [Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi].
- Eşici, H. (2021). Beliren yetişkinlik dönemindeki bireyler için Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği'nin geliştirilmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 25(2), 443–454.
- Fagan, M. J., Duncan, M. J., Bedi, R. P., Puterman, E., Leatherdale, S. T., Faulkner, G. (2022). Physical activity and substance use among Canadian adolescents: Examining the moderating role of school connectedness. *Frontiers in Public Health*, 10, 889987. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2022.889987>.
- Fuster, D., Zuluaga, P., Muga, R. (2024). Substance use disorder: Epidemiology, medical consequences and treatment. *Medicina Clínica*, 162(9), 431–438. <https://doi.org/10.1016/j.medcli.2023.11.016>.
- Gökarp, O., İnal, S. (2020). Alcohol consumption and its related factors among university students in Turkey. *Journal of Public Health Research*, 9(4), 1819. <https://doi.org/10.1177/1059840520977319>.

doi.org/10.4081/jphr.2020.1819

Hutchison, M., Russell, B. S., Carney, L. M., Finkelstein-Fox, L., Park, C. L. (2020). Collegiate substance use: A tale of differential risk and coping. *Drug and Alcohol Dependence*, 212, 108038. <https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2020.108038>.

Iob, E., Pingault, J.-B., Munafò, M. R., Stubbs, B., Gilthorpe, M. S., Maihofer, A. X., Psychiatric Genomics Consortium Posttraumatic Stress Disorder Working Group, Danese, A. (2023). Testing the causal relationships of physical activity and sedentary behaviour with mental health and substance use disorders: A Mendelian randomisation study. *Molecular Psychiatry*, 28(8), 3429–3443. <https://doi.org/10.1038/s41380-023-02133-9>.

Kadan, G., Aral, N. (2024). Türkiye’de ergenlik döneminde bağımlılıkla mücadele konusunu ele alan çalışmaların incelenmesi: Teknoloji ve madde bağımlılıkları. *Bağımlılık Dergisi*, 25(4), 451–467.

Kardaş, Ö., Kardaş, B. (2023). Çocuk ve ergen madde bağımlılığı tedavi merkezine başvuran olguların sosyodemografik ve madde kullanım özelliklerinin incelenmesi. *Bağımlılık Dergisi*, 24(2), 174–185.

Kaya, Z., Vangölü, M. S., Özdemir, M., Marufoğlu, M. (2023). Lise öğrencilerinin dijital bağımlılık ve iyi oluş düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 14(1), 117–138.

Kırağ, N., Tanılmişoğlu, E. (2020). Substance abuse protection self-efficacy of students from two different types of high schools and related factors. *Journal of Contemporary Medicine*, 10(1), 55–61.

Kızıltaş, A., Tuncay, T. (2021). Üniversite öğrencilerinin alkol ve madde kullanma risklerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(3), 867–882. <https://doi.org/10.33417/tsh.866844>

Koçanlı, M. (2020). Uyuşturucu madde bağımlılığında ailenin etkisi ve bağımlı sayısının azaltılmasında jandarmanın etkinliği: İstanbul’da bir uygulama. *Ulusla-*

rarası Sosyal Bilimler Akademisi Dergisi, 2(4), 579–590.

Kutlu, Ö., Erkan, D., & Sütü, S. (2025). Madde bağımlılığı riskine karşı öz-yeterlilik: Meslek yüksekokulu öğrencilerinde bir araştırma. *Current Addiction Research*, 9(1), 15–22.

Lee, Y., Agrawal, A., Zhang, L. (2018). Gender differences in the association between depression and substance use among hospitalized patients with substance use disorders. *Journal of Substance Abuse Treatment*, 92, 19–24. <https://doi.org/10.1016/j.jsat.2018.05.009>

Lo, T. W., Yeung, J. W. K., Tam, C. H. L. (2020). Substance abuse and public health: A multilevel perspective and multiple responses. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(7), 2610. <https://doi.org/10.3390/ijerph17072610>

Mancone, S., Corrado, S., Tosti, B., Spica, G., Diotaiuti, P. (2024). Integrating digital and interactive approaches in adolescent health literacy: A comprehensive review. *Frontiers in Public Health*, 12, 1387874. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2024.1387874>

Osmanoğlu, D. E. (2017). Üniversite öğrencilerinin içme nedenleri ve madde bağımlılığından korunma öz-yeterlilik davranışlarının belirlenmesi ve içme nedenlerine dair görüşleri. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (35), 198–222.

Özsat, K., Işıktas, S. (2024). KKTC’deki üniversite öğrencilerinin madde kullanım sıklığı ve özellikleri. *Bağımlılık Dergisi*, 25(2), 165–179.

Shahid, A., Asmat, A. (2023). Stigmatisation and perceived social support as predictors of treatment of substance use disorder (SUD): A systematic review. *Journal of the Pakistan Medical Association*, 73(4), 848–852. <https://doi.org/10.47391/JPMA.6478>.

Taşhyan, M., Karakuş, F. N., Çakıdoğlu, Z. (2021). Dijital bağımlılık ile yaratıcı düşünme eğilimi arasındaki ilişkinin incelenmesi: Üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 13(25), 503–517.

Tekin-İftar, E., Arıkan, F. (2020). The effects of a substance abuse prevention program on the self-efficacy and attitudes of high school students. *Journal of School Nursing*, 36(2), 125–133. <https://doi.org/10.1177/1059840518822558>

Uzun, S., Kelleci, M. (2018). Lise öğrencilerinde madde bağımlılığı: Madde bağımlılığından korunma konusundaki öz yeterlikleri ve ilişkili faktörler. *Düşünen Adam: The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 31(4), 356–363. <https://doi.org/10.5350/DAJPN2018310404>

Walsh, L., Slesnick, N., Wong, J. D. (2020). Substance use, self-efficacy, and differentiation as predictors of intimate partner violence among substance-using women. *Substance Use & Misuse*, 55(5), 707–714. <https://doi.org/10.1080/10826084.2019.1696825>

Yıldız, M. (2017). Lise öğrencilerinin madde bağımlılığından korunmaya ilişkin öz yeterliğinin incelenmesi. *Uluslararası Eğitim Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 3(2), 70–77.

Yılmaz, S. (2024). Beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin sigara bağımlılıkları ile psikolojik iyi oluşları ve stresle başa çıkma biçimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi [Yüksek lisans tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi].

Yılmaz, S., Yılmaz, M., Sorver, A., Karagöz, Ş. Ş., Abalı, V. (2023). Madde bağımlılığı önleme programının ergenlerin öz yeterlik algısına etkisi. *YOBÜ Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 4(2), 105–111.

Zhang, G., Feng, W., Zhao, L., Zhao, X., Li, T. (2024). The association between physical activity, self-efficacy, stress, self-management, and mental health among adolescents. *Scientific Reports*, 14(1), Article 5488. <https://doi.org/10.1038/s41598-024-55488-1>.